

A RES IUDICATA A KOLLEKTÍV IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS TEKINTETÉBEN¹

GYIMESI Tamás Ferenc
doktorandusz (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

Tanulmányomban² szeretném bemutatni a közérdekű igényérvényesítést, valamint a csoportos perlés egyes modelljeit, amelyek segítségével a jogerő vonatkozásában olyan jogpolitikai célokra, kérdésekre szeretnék rámutatni, rávilágítani, amelyek vizsgálat tárgyát képezhetik akár a polgári perrendtartás jelenleg is folyó kodifikációja során.

A csoportperek és a jogerő vonatkozásában a jogpolitikai kérdések, megoldások száma végtelen, hiszen a csoportperek esetében a jogerő személyi, tárgyi hatálya és maga res iudicata mint egész szinte tetszőlegesen vándorolhat, alakulhat. Így a „gondolatokkal való játék” és a megoldások száma „meghatározhatatlan”. A csoportos perlés jogirodalmát tekintve elmondható az, hogy hazánkban is ébredezni látszik az ez irányú jogi gondolkodás és a jogirodalom. E téren nem lehet elmenni Nagy Csongor István összehasonlító jogi munkái³ mellett, amelyet az egyes modellek bemutatása során jelen tanulmányomban is követni fogok. A kollektív igényérvényesítésnek – a képviselői, csoportos kereset, osztályos kereset (class action), próbaper mecha-

¹ A tanulmány a K 105559 nyilvántartási számú OTKA-kutatás keretében készült.

² A jelen tanulmány a 2014. március 14. napján megrendezésre kerülő Nemzetközi Magánjogi és Polgári Eljárásjogi Kutatásokat Végző Doktoranduszok és Doktorjelöltek III. Országos Konferenciáján előadott, majd azt követően a konferencia tanulmánykötetében megjelent munkám továbbgondolt, bővített változata. (GYIMESI Tamás Ferenc: Gondolatok a jogerő sajátosságai és a csoportper tekintetében. In: HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): *Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 107–117.)

³ NAGY Csongor István: A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei – I. rész. Az amerikai class action. *Külgazdaság – Jogi Melléklet*, 2010/9–10. 89–110. [a továbbiakban: NAGY (2010a)]. NAGY Csongor István: A csoportos igényérvényesítés összehasonlító jogi modelljei II. – A csoportos igényérvényesítés európai modelljei és az összehasonlító jogi modellek tanulságai. *Külgazdaság – Jogi Melléklet*, 2010/11–12. 121–151. [a továbbiakban: NAGY (2010b)]

nizmus – több alapvető formája létezik, amelyet számos variációban, összefüggésben használnak világszerte. Az Egyesült Államokban használt ún. „tiszta class action” jelenleg egy uniós tagállamban sem létezik.⁴ Amellett sem szabad azonban elmenünk, hogy a class action ezen verzióját számos kritika érte és éri napjainkban is.⁵ A csoportperек vonatkozásában az egyes modellek bemutatása során elsősorban azon jogi megoldásokra fókuszálok, amelyek a jogerő szempontjából relevánsak lehetnek.

2. A közérdekű keresetről és a csoportos igényérvényesítésről általában

A római jogban meghatározott büntető kereseteket csak a jogsérelmet szenvedettek indíthattak meg, emellett egyéb keresetek megindítását a közérdekvédelmében bárki kezdeményezhetett. Ezeket nevezték actiones populares-nak, közérdekű kereseteknek.⁶ Wellmann György egyenesen úgy fogalmaz, hogy „[a]z ún. populáris akció alapvetően a fogyasztóvédelem jogi eszköze.”⁷ Miczán Péter a közérdekű és a csoportos igényérvényesítést egymással szembeállítva arra a következtetésre jut, hogy „az utóbbi az előbbi részhalmaza”.⁸ Ehhez képest Nagy Csongor István úgy fogalmaz, hogy „a csoportos igényérvényesítés tág értelemben az ún. közérdekű pereket is átfogja”.⁹ A kollektív igényérvényesítés irodalmából kitűnik, hogy a terminológiai használat nemcsak hogy nem egységes, hanem meglehetősen zavart és következetlen,¹⁰ mindazonáltal annyi azonban megállapítható, hogy a kollektív igényérvényesítés a gyűjtőfogalom, fogalmilag ez fogja át az egész kérdéskört.

Alapvető kiindulási pontként szolgálhat a közérdekű kereset és a csoportos perles összehasonlítása során, hogy míg a csoportos perles egy perotechnikai megoldás, a közérdekű kereset egy olyan igényérvényesítés, mely anyagi jogi felhatalmazáson alapul a jogszabályban meghatározott peralany számára. A továbbiakban fontosnak tartom tanulmányom és a jogpolitikai kérdések felvetése szempontjából a közérdekű

⁴ André JANSEN: Európa és a kollektív kereset – Status quo és a vitás területek meghatározása. *Fogyasztóvédelmi Szemle*, 2009. 2. sz. 54.

⁵ HODGES, Christopher: Multi-Party Actions: A European Approach. *Duke Journal Of Comparative & International Law*, Vol 11., 2001. 343. <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1202&context=djcl> [letöltés ideje: 2015. január 7.] A Hodges által ismertetett előnytelen vonások közül (Christopher HODGES: *Multi-Party Actions*. Oxford–New York, Oxford University Press, 2001.) Harsági Viktória is számosat kiemel munkájában. Ld. HARSÁGI Viktória: Kollektív igényérvényesítés az angolszász világban. *Magyar Jog*, 2014/11. 624. [a továbbiakban: HARSÁGI (2014a)]

⁶ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intéstitúciói*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996. 178.

⁷ WELLMANN György: Érvénytelenség. In: WELLMANN György (szerk.): *Polgári Jog. Kötelmi jog. Első és Második Rész*. Budapest, HVG-Orac, 2013. 165.

⁸ MICZÁN Péter: Gondolatok az igényérvényesítési jogról és a közérdekű csoportos képviseletről. *Magyar Jog*, 2012/9. 527.

⁹ NAGY Csongor István: A csoportos igényérvényesítés gazdaságtana és lehetőségei a magyar jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 2011/3. 163.

¹⁰ HARSÁGI (2014a) i. m. 624.

keresetindítás, az amerikai csoportper (class action) és az Európában elterjedt opt-in rendszer rövid bemutatást.

A közérdekű keresetindítás egységes fellépést tesz lehetővé a jogsértővel szemben. A közérdekű keresetre vonatkozó szabályozás egyik sarokpontja ugyanakkor az, hogy a közérdekű keresetindításra egy vagy több erre feljogosított szervezet (ügyész, egyesület) jogosult, azonban az eljárás eredménye az érintettek széles körére kiterjed.¹¹ Horváth András tanulmányában a közérdekű kereseteket képviseleti keresetnek nevezi, noha az Európai Bizottság – amint azt Horváth is kiemeli – a képviseleti keresetre nem úgy tekint, mint a valódi közérdekű keresetre, mivel kizárólag egyértelműen azonosítható tagok nevében érvényesíthet kártérítési igényt.¹² A közérdekű keresetet (közérdekű per-modellt) jellemzi úgy általánosan Nagy Csongor István, hogy a kollektív jogérvényesítés e formájában a tag hozzájárulása a per megindításához nem szükséges, de nem is léphet ki a csoportból.¹³ Kecskés László és Wallacher Lajos a következőképpen foglalja össze a hazai közérdekű kereset közös jellemzőit: „(I) a közérdekű per megindítására jogszabály ad felhatalmazást, így csak jogszabályban meghatározott szervezetek és személyek jogosultak erre; (II) a közérdekű perlésre felhatalmazott nem a saját javára perel; (III) a jogszabályok korlátozzák azt, hogy a közérdekű per mely jogok megsértése miatt és mely igények érvényesítése iránt indítható”.¹⁴

Áttérve a csoportos igényérvényesítésre (vagy más néven csoportos perlésre), Nagy Csongor István munkájában így fogalmaz: azt a helyzetet értjük alatta, amikor „egy nagyszámú csoport tagjainak követeléseit ítélik meg egy eljárásban, amelyben a csoportot állami szerv, társadalmi szervezet vagy a csoport reprezentatív tagjai képviselik, és amelyhez a csoport tagjai hozzá kell járuljanak vagy kifejezetten, vagy azzal, hogy a csoportper megindítása során kiadott felhívás, illetve tájékoztatás ellen nem emelnek kifogást, illetve nem lépnek ki a csoportból.” A csoportban való részvétel jellege alapján – alapvetően két rendszert különböztethetünk meg egymástól: az opt-in és az opt-out rendszert. Az opt-in rendszer lényege, hogy a csoport tagjának hozzá kell járulnia a perhez, kifejezetten meg kell hatalmaznia a pert megindító személyt ahhoz, hogy a pert lezáró érdemi határozat vagy egyezség hatálya rá is kiterjedjen, illetve rá vonatkozóan jogosultságokat vagy kötelezettségeket állapítson meg. Az opt-out rendszerben ezzel szemben a pert engedélyező bírósági végzéssel a csoport összes tagja a per és az eljárást befejező határozat hatálya alá kerül. Mindemellett azonban a tagnak lehetősége van arra, hogy kilépjen a csoportból, ha erre irányuló és ilyen tartalmú nyilatkozatot tesz. Az opt-out rendszerekben tehát a tag az

¹¹ SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes: Együtt vagy külön-külön? In: BODZÁSI Balázs (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Balásházy Mária tiszteletére*. Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdasági Jogi Intézet, 2010. 303.

¹² HORVÁTH András: Magyar versenyjogi fejlemények – informátori díj, legal privilege és csoportos per. *Magyar Jog*, 2010/9. 539–540.

¹³ NAGY (2010a) i. m. 94.

¹⁴ KECSKÉS László–WALLACHER Lajos: A csoportos jogérvényesítés lehetséges formái választottbíráskodás keretében a magyar jogban. In: KECSKÉS László – LUKÁCS Józsefné (szerk.): *Választottbírók Könyve*. Budapest, HVG-Orac, 2012. 283.

eljárás megkezdését követően vagy meghatározott időn belül, vagy egészen az ítélet-hozatalig bármikor kiléphet a csoportból.¹⁵ A csoportper ezen utóbbi formájában – az amerikai csoportper-modellben – nincs szükség arra, hogy a pert indító csoporttagot a csoport többi tagja a perindításra meghatalmazza.¹⁶

Az egyes európai modellek vizsgálata során elmondható, hogy az opt-out rendszerek általában csak magatartástól való eltiltásra, a jogsértés megállapítására, vagy szerződéses kikötések megtámadására, kivételes esetekben az ítélet publikálására irányulnak,¹⁷ pénzbeli marasztalást vagy kártérítést az opt-in rendszerekben lehet követelni.¹⁸ E helyen figyelemmel kell lenni Aranyi Péter megállapításaira is, aki szerint a jogsértés megszüntetését célzó eljárásokat el kell határolni a kollektív keresektől. A különbségtétel alapja pedig nem más, mint a perben érvényesíthető igény. A megszüntetésre irányuló eljárás esetében nem kerül sor az egyénnek okozott kár megtérítésére, azonban az egyénnek van lehetősége a bíróság döntését követően – és az alapján – önálló, egyéni igényérvényesítésre. Ez nem mást jelent, mint hogy a megszüntetésre irányuló, megszüntetést célzó eljárás és az annak alapján hozott bírósági döntés nem érinti a fogyasztó azon jogát, hogy igényét közvetlenül érvényesítse polgári perben a károkozóval szemben. A kollektív keresetek esetében azonban a perben született döntés köti a csoport tagját, azaz a kártérítési összeg a perben nem áll felpereseket is megilleti. Aranyi hangsúlyozza továbbá, hogy a kollektív keresetek esetén a perben hozott ítélet kötőerejének terjedelme nagy jelentőséggel bír az érintettek – a csoport többi tagjának – távolléte miatt. A kollektív keresetek egyes modelljei közötti különbség pont a res iudicata szempontjából bír jelentőséggel, mivel a csoport tagja az ítélt dolog ellenére követelését újból vitássá teheti, attól függően, hogy a csoportból időben kilépett-e, vagy, hogy annak tagjává az eljárás megindulásakor nem vált.¹⁹ Gátos György is kiemeli munkájában a megállapítási keresetek és a kártérítésre irányuló keresetek vonatkozásában, hogy a megállapítási keresetek esetében a jogerőhatás automatikusan áll be, a csoporttagok tekintetében egyéb feltevételek nem szükségesek, ellentétben a kártérítésre irányuló keresetekkel.²⁰

3. A jogerő sajátosságai

Ha a jogerő sajátosságairól szeretnénk beszélni a csoportperек tekintetében, akkor olyan dolgokat kell részletesebben szemügyre vennünk – a későbbi csoportperекkel kapcsolatos vizsgálódásaink okán – először is, mint az alaki jogerő, az anyagi jogerő, a jogerő személyi hatálya, valamint a jogerő tárgyi hatálya. Ahhoz azonban, hogy a

¹⁵ NAGY (2010a) i. m. 93–94.

¹⁶ NAGY Csongor István: Magánjogi igények érvényesítése a GVH határozatai alapján. *Fogyasztóvédelmi Szemle*, 2010/1. 47.

¹⁷ NAGY (2010a) i. m. 95.

¹⁸ NAGY (2010b) i. m. 122.

¹⁹ ARANYI Péter: A fogyasztók kollektív igényérvényesítésnek modelljei és módszerei. *Fogyasztóvédelmi Szemle*, 2010/1. 50–52.

²⁰ GÁTOS György: Perbeli igényérvényesítés közösségi érdeksérelem esetén (az amerikai „class action”). *Magyar Jog*, 1992/2. 102.

jogerő előbb említett elemeit vizsgálat tárgyává tesszük és azok felhasználásával jogpolitikai kérdéseket tudjunk feltenni, álláspontom szerint az anyagi jogerő törvényi definíciójából és magából a jogerő fogalmából kell kiindulnunk. A magyar jogirodalom²¹ a jogerős határozat legfontosabb tulajdonságai között a megtámadhatatlanságot, a véglegességet, a határozat irányadó voltát és a végrehajthatóságot sorolja fel. E tulajdonságokon alapul a jogerő fogalma is, amely lényegében a jogerő hatásának leírására, meghatározására irányul.²²

A jogirodalom alaki és anyagi jogerő között tesz különbséget. Bacsó Jenő szerint azonban nem helyes a jogerőnek az alaki és anyagi megjelölése, mivel arra a gondolatra vezet, hogy a jogerőnek kétféle következménye van, holott a jogerő csak előfeltétele annak, hogy az ítélet fellebbezéssel meg nem támadható, és előfeltétele annak is, hogy irányadó legyen. Tehát szerinte a jogerő következménye egy és ugyanaz, mert akár azt mondjuk, hogy az ítélet megtámadhatatlan, akár azt, hogy irányadó, mindkét szóval azt fejezzük ki, hogy az ítélet jogerős. Bacsó szerint továbbá azért sem helyes eme megkülönböztetés, mert azt a látszatot kelti, hogy az a magánjog körébe tartozik, holott tisztán perjogi jelenség.²³ E körben még egy szerző álláspontját tartom fontosnak kiemelni. Tomcsányi Móric szerint csak egy jogerő létezik, mégpedig az, amit mi alaki jogerőnek nevezünk, és az anyagi jogerő ennek csak következménye; ugyanakkor az alaki jogerő teljes értékét, csak az anyagi jogerő hatásával nyeri el.²⁴

A határozatok alaki jogereje azt jelenti, hogy a határozat rendes perorvoslattal, azaz fellebbezéssel nem támadható meg.²⁵ Egyes tudományos nézetek szerint ez az állapot maga a jogerő, és minden más, amiről még beszélni szokás, ennek, illetőleg a jogerős határozatnak a hatása. Az anyagi jogerő fogalmát a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) 229. § (1) bekezdése határozza meg, miszerint a keresettel érvényesített jog tárgyában hozott ítélet jogereje kizárja, hogy ugyanabból a tényalaphól származó ugyanazon jog iránt ugyanazok a felek – ideértve azok jogutódait is – egymás ellen új keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tehessek (anyagi jogerő). Farkas a következőképpen határozza meg az anyagi jogerő fogalmát: „anyagi jogerőn azt a jogerőhatást szokták érteni, amely a felekre nézve irányadóvá teszi a jogerős bírósági határozatban foglalt döntést, és amelyhez a továbbiakban a bíróságok kötve vannak.”²⁶ A bírő szava pozitív irányadó mérték. A bírő ezen nyilatkozata az utolsó szó

²¹ Például: NÉVAI László: A bírósági határozatok. In: NÉVAI László (szerk.): *Polgári eljárásjog*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1968. 370.; BAJORY Pál: Határozatok. In: SZILBEREKY Jenő – NÉVAI László (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1976. 1082–1090.; FARKAS József: *A jogerő a magyar polgári peres eljárásban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976. 23.

²² KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2014. 365.

²³ BACSÓ Jenő: *Beszédek és dékáni tanérvényesítés: újabb szelvényzetek az ítéleti jogerő tanához*. Debrecen, Egyetemi Nyomda, 1936. 10–11.

²⁴ TOMCSÁNYI Móric: *Jogerő a közigazgatási jogban*. Budapest, Franklin, 1916. 6.

²⁵ BAJORY Pál: *Fellebbezés a polgári eljárásban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1987. 167.

²⁶ FARKAS i. m. 22–23.

egy vitában és ez nem más, mint a *res iudicata*, ami az ítélet anyagi jogereje.²⁷ A jogerő alanyi terjedelme azon személyek a körét jelenti, akikre az ítélet anyagi jogereje kiterjed. A Pp. ezzel kapcsolatban a feleket és a jogutódaikat jelöli meg.²⁸

A jogerőhatás az ítélethez csak annyiban fűződik, amennyiben a keresettel érvényesített jog tárgyában hozta a bíróság az ítéletet. A jogerő tárgyi terjedelmének vizsgálatánál lényeges pont az azonosság vizsgálatának kérdése. A Pp. 229. § (1) bekezdése szerint az ítélet jogereje csak ugyanabból a tényalapból származó ugyanazon jog iránti keresetindítást, illetőleg vitássá tételt zárja ki. Az azonos jog meghatározásának problematikája egy igen fontos kérdés. Egy adott perben követelt dolog, szolgáltatás, valamint személyek azonosságát általában nem nehéz megállapítani. Azonban a jog azonosságának megállapításánál felléphetnek nehézségek. Ahhoz, hogy a keresettel érvényesített jognak az ítélt dologgal való azonossága megállapítható legyen, két körülmény vizsgálata szükséges. Mégpedig, hogy ugyanabból a tényalapból származó, ugyanazon jogról legyen szó. E két tényező esszenciális jellegű, tehát az anyagi jogerő fennállásához és az ítélt dolog megállapításához mindkettőre szükség van.²⁹

4. A jogerő sajátosságai a közérdekű per modellje tekintetében

A közérdekű igényérvényesítés belföldi szabályozásában elszórtan találhatunk olyan jellegű szabályokat, amelyek a jogerő szempontjából is relevánsak lehetnek. Milyen esetkörökről beszélhetünk a közérdekű per-moddellel kapcsolatosan? A jelenlegi hazai szabályozásban elsődlegesen a közérdekű igényérvényesítés lehetőségeinek megteremtésével ad teret a jogalkotó a kollektív igényérvényesítés számára, amelyet a következő példákkal lehet szemléltetni.

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvényben (a továbbiakban: Környezetvédelmi törvény) már megjelenik az *actio popularis* vagyis, hogy a perlési jog megilleti a környezet védelmi szervezeteket, mégpedig oly módon hogy a környezethasználó ellen indítanak pert, a környezet érdekében. A Környezetvédelmi törvény 99. § (1) és (2) bekezdése alapján a környezetveszélyeztetés, környezetszennyezés vagy környezetkárosítás esetén a szervezet a környezet védelme érdekében jogosult fellépni és kérni a bíróságtól, hogy a veszélyeztetőt tiltsa el a jogsértő magatartástól (működéstől). A Környezetvédelmi törvény 109. § (1) és (2) bekezdése szerint továbbá az ügyész a büntetőeljárás törvényben meghatározottak szerint jár el a környezeti elemek Büntető Törvénykönyvben tilalmazott módon való megsértése esetén. Ebben az esetben – környezeti veszélyeztetés esetén – az ügyész is jogosult keresetet indítani a tevékenységtől való eltiltás, illetőleg a környezetveszélyeztető tevékenységgel okozott kár megtérítése iránt.

²⁷ HANS REICHEL: *Rechtskraft und ungerechtfertigte Bereicherung*. Leipzig, Verlag von Felix Meiner, 1913. 3.

²⁸ GÁTOS György: Határozatok. In: NÉMETH János – KISS Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata*. Budapest, CompLex, 2010. 857.

²⁹ FARKAS i. m. 75–79.

Hasonló esetkörről rendelkezik az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény 48. § (1) bekezdése, amely kimondja, hogy az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló törvény szerinti azon civil szervezeteket, amelyek tevékenysége az állatok védelmére irányul, az állatvédelmi jogszabályok megsértése miatt általuk kezdeményezett hatósági eljárásokban az ügyfél jogállása illeti meg. Az állatvédelmi jogszabályok megsértése miatt a bíróság előtt az előbb említett szervezetek pert indíthatnak. Végezetül ki szeretném még emelni az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Esélytv.) 20. § (1) bekezdését, amely alapján az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt bíróság előtt személyiségi jogi pert, valamint munkaügyi pert indíthat az ügyész, Egyenlő Bánásmód Hatóság (a továbbiakban: EBH) és a civil és érdek-képviselői szervezet.

Milyen szempontok alapján lehetnek számunkra érdekesek a fent említett jogszabályhelyek? Amennyiben az alanyi kört, azon belül a képviseltek körét vizsgáljuk, egy különleges kérdéskörrel találkozhatunk. Sári János úgy fogalmaz, hogy a környezetvédelem sajátossága valójában abban áll, hogy alanya az emberiség és a természet lehetne.³⁰ Azaz a környezetvédelem, a környezetjog területén a képviselti kör speciális, mert látszólag hiányzik. Valójában az egész társadalom, és adott esetben a jövő nemzedéke³¹ is lehet maga a képviselti kör. Ezen utóbbi kör számára akkor bírhat az anyagi jogerő relevanciával, amikor az adott környezetkárosítás csak hosszú évek elteltével, illetve hosszú évekig fejt ki a hatását. Álláspontom szerint a Környezetvédelmi törvény esetében valójában semmi sem zárja ki azt az esetet, hogy hosszú évek elteltével ugyan abból a tényalpból származó ugyanazon jog vonatkozásában esetleg újra az igényérvényesítés eszközével éljen a most még jövő nemzedékeként aposztrofált személyi kör, mint képviselti kör.

Nem megismételve továbbá a fentieket az EBH a közérdekű igényérvényesítés joga alapján pert indíthat a jogaikban sértett személyek és csoportok jogainak védelmében [Esélytv. 14. § (1) bekezdés *b*) pont]. Az Esélytv. rendezi azt a kérdést, hogy a bíróság határozatának jogerőre emelkedését követően az egyenlő bánásmód követelményének megsértése miatt közigazgatási szerv előtt ugyanazon törvénysértés tekintetében azonos személy ellen elkövetett törvénysértés miatt eljárás ne legyen indítható, továbbá azt is, hogy más személy ellen elkövetett törvénysértés esetén az EBH a bíróság határozatában megállapított tényállást alapul véve jár el [Esélytv. 15/B. § (4) bekezdés]. Hogyan alakul a jogerő alanyi terjedelme abban az esetben, ha az EBH közérdekű igényérvényesítési joga alapján pert indít egy jogaikban sértett csoport védelmében? Ha adott esetben például az EBH pert indítana a bíróság előtt abból kifolyólag, hogy a férfiakkal szemben, a nőkkel szemben nem kell belépője-

³⁰ SÁRI JÁNOS: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris, 2004. 291.

³¹ A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindegyik kötelessége [Magyarország Alaptörvénye P) cikk (1) bekezdés].

gyet fizetnie egy meghatározott szórakozóhelyen, és a bíróság valóban megállapítaná a jogsérelmet, az ítélet jogereje a férfitársadalom többi tagjára is kiterjedne csak úgy, mint az alperesre?³²

A közérdekű keresettekkel összefüggésben nem lehet elmenni a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 6:105. §-a szerinti tisztességtelen általános szerződési feltétellel kapcsolatos közérdekű kereset mellett. Közérdekű kereset alapján a bíróság a tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségét az annak alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal állapítja meg, és elrendeli, hogy a szerződési feltétel alkalmazója a saját költségére gondoskodjék a szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítására vonatkozó közlemény közzétételéről [Ptk. 6:105. § (2) bekezdés]. E rendelkezés alapján, amennyiben a bíróság alaposnak találja a közérdekű keresetet, úgy a tisztességtelen általános szerződési feltétel érvénytelenségét az annak alkalmazójával szerződő valamennyi félre kiterjedő hatállyal állapítja meg. Azaz a közérdekű kereset indítás eredményeként született bírósági döntés erga omnes hatályú. Wellmann a „valamennyi fél” fordulattal kapcsolatosan kiemeli, hogy ez alatt valamennyi, a jövőben szerződő felet is érteni kell, nem csak a már megkötött szerződések feleit.³³

Noha a Ptk. 6:105. § (2) bekezdésében kimondja, hogy a bíróság az érvénytelenséget valamennyi félre kiterjedő hatállyal állapítja meg, a közérdekű perben hozott döntés nem akadályozza meg a fogyasztót az egyéni igényérvényesítésben. Mindez nem másból ered, minthogy a res iudicata, azaz az anyagi jogerő feltételei (Pp. 229. § (1) bekezdés) formálisan nem teljesülnek, ugyanis jelen esetben a felperesek személye nem lesz azonos,³⁴ hiszen a közérdekű keresetet kizárólag a Ptk. 6:105. § (1) bekezdésében meghatározottak indíthatják.

A Ptk. 6:105. § (2) bekezdése alapján a bíróság ítéletében elrendeli, hogy a szerződési feltétel alkalmazója a saját költségére gondoskodjék a szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapítására vonatkozó közlemény közzétételéről. E közlemény szövegéről és a közzététel módjáról a bíróság dönt. A közlemény célja nem más, mint a fogyasztók lehető legszélesebb körű tájékoztatása, mivel a bíróság által hozott ítélet erga omnes hatálya így tud a legeredményesebben (és leghatékonyabban) érvényesülni.³⁵ A 3/2011. PK vélemény³⁶ 7. pontjában ezzel kapcsolatosan rögzíti, hogy közleményt a bíróságnak kell az ítélet rendelkező részében közérthető, az érvénytelenség okaira is kiterjedő módon megszövegeznie.

5. A jogerő sajátosságai a csoportper-modell tekintetében

³² Az általam felhozott példa ebben a formájában csak fiktív jogeset. A példában említett jogesettel kapcsolatos eljárást valójában az EBH folytatta le. Az eljárás eredményeként az EBH az eljárás alá vont szórakozóhelyet a jövőben tiltotta hasonló magatartás tanúsításától [az EBH 579/2013. számú határozata].

³³ WELLMANN i. m. 166–167.

³⁴ KECSKÉS–WALLACHER i. m. 284.

³⁵ WELLMANN i. m. 167.

³⁶ A fogyasztói szerződéssel kapcsolatos közérdekű kereset elbírálásának egyes kérdéseiről szóló 3/2011. PK vélemény.

Jelentős kérdés, hogy a csoportos keresetek tárgyában született ítéletek tekintetében hogyan alakul és érvényesül a jogerőhatás. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a csoportperben meg nem jelenő (részt nem vállaló), „inaktív csoporttag” vonatkozásában mely feltételek teljesülése esetén állhat be a jogerőhatás annak összes fogalmi alkotóelemével együtt.³⁷ Annak ellenére, hogy a hatályos jogszabályok nem ismerik a csoportos perlés jogintézményét³⁸ „[a]z azonos alperes elleni, azonos tényálláson, jogsértésen alapuló fellépésre korlátozottan a hatályos szabályozás is módot ad”.³⁹ Milyen szempontokat vizsgálhatunk a csoportperek vonatkozásában és milyen magyar vonatkozásokat találhatunk? Fontosnak tartom mindenekelőtt kiemelni, hogy az alább felhozott példákon keresztül is nagyon jól látszik, hogy a kollektív jogvédelmi eljárások a fogyasztói igényérvényesítés talán leghatékonyabb típusához tartoznak.⁴⁰ A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tptv.) 92. § (1) bekezdése szerint a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt, ha a vállalkozás e törvénybe ütköző tevékenysége, vagy a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény alapján a GVH hatáskörébe tartozó jogsértő magatartása a fogyasztók széles, a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti. A Tptv. 92. § (4) és (5) bekezdése továbbá hozzá teszi, hogy ha a jogsértéssel érintett fogyasztók tekintetében az érvényesített igény jogalapja és az igényben megjelölt kár összege, illetve egyéb követelés esetén a követelés tartalma egyértelműen megállapítható, a GVH kérheti, hogy a bíróság ítéletében kötelezze a vállalkozást az ilyen követelés teljesítésére, ellenkező esetben kérheti, hogy a bíróság állapítsa meg a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal. Ha a bíróság a jogsértés tényét a keresetben meghatározott valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatállyal állapította meg, a jogsértéssel érintett fogyasztó az általa a vállalkozás ellen indított perben kizárólag a kárának összegét, valamint a jogsértés és a kára közötti okozati összefüggést köteles bizonyítani. A bíróság ítéletében meghatározza azoknak a jogosult fogyasztóknak a körét és az azonosíthatóságukhoz szükséges adatokat, akik tekintetében a jogsértés tényét megállapította, illetve akik jogosultak az ítéletbeli kötelezés teljesítésének követelésére. Megjegyzem e helyen azonban, hogy a Tptv. hivatkozott rendelkezései Nagy Csongor István megfogalmazása szerint „(tetsz)halott állapotban vannak”,⁴¹ a későbbiekben pedig úgy fogalmaz, hogy „[a] GVH által indítható csoportper: paradigmaváltó holtjog”,⁴² illetve, hogy a Tptv. rendelkezései a csoportos igényérvényesítés „lelkesítő szigetének tűnhetnek”.⁴³

³⁷ GÁTOS (1992) i. m. 102.

³⁸ KENGYEL i. m. 216.

³⁹ SÁRINÉ SIMKÓ i. m. 303.

⁴⁰ ARANYI i. m. 49.

⁴¹ NAGY (2011) i. m. 168.

⁴² Uo. 170.

⁴³ Uo. 174.

A tanulmány szempontjából azonban a legfontosabb rendelkezést a Tpv. 92. § (8) bekezdése tartalmazza, miszerint a GVH általi igényérvényesítés nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse. Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 164. §-a is, és bár jóllehet e rendelkezések a közérdekű igényérvényesítés alcím alatt szerepelnek, én mégis csoportper-moddékként tekintek rá tanulmányom szempontjából.

Érdeemes még e helyen kitérnünk a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Fgytv.) 2. § i) pontja szerinti fogyasztói csoportokkal⁴⁴ szembeni igényérvényesítés lehetőségeire. A fogyasztói csoporttal, illetve a fogyasztói csoport szervezőjével szemben az Fgytv. rendelkezései alapján egyaránt találunk példát az egyéni⁴⁵ és a közérdekű igényérvényesítésre.⁴⁶ Az Fgytv. rendelkezései következtében bírói úton történő igényérvényesítés lehetősége az egyes fogyasztók részére áll nyitva, emellett a csoport egészének nem nyújt védelmet, mivel Bakos Kitti szerint szerződéses kapcsolat csak az adott fogyasztó és a fogyasztói csoport szervezője között áll fenn, a csoporttagok között szerződéses kapcsolatról nem beszélhetünk. Így általános szerződési feltételek tisztességtelensége esetén is a fogyasztói csoport tagja (az egyes fogyasztó) kérheti egyéni igényérvényesítési forma keretében a tisztességtelen általános szerződési feltétel semmisségének a megállapítását. Eredményes megtámadás esetében azonban ezen ítélet hatálya kizárólag a peres felekre, azaz a fogyasztói csoport szervezőjére és magára a fogyasztóra terjed ki, a fogyasztói csoport többi tagjára (résztevőjére) már nem.⁴⁷

Mi következik az előbb említett három jogszabály rendelkezéseiből? Ezekben az esetekben már egy jóval pontosabban behatárolható csoportról beszélhetünk, nem úgy, mint a környezeti tárgyú törvények esetében. A bíróság ítéletében meghatározza azoknak a jogosult fogyasztóknak a körét és az azonosíthatóságukhoz szükséges adatokat, akik tekintetében a jogsértés tényét megállapította, illetve akik jogosultak az ítéletbeli kötelezés teljesítésének követelésére. Álláspontom szerint az igényérvényesítésnek ez már egy opt-out rendszerhez hasonlító modellje, de valójában – pont a res iudicata szempontjából – még egy annál is nyitottabb formájával találkozunk a

⁴⁴ „[...] fogyasztói csoport: a szervezők – díjazás ellenében történő – közreműködésével a csoport tagjai pénzének összegyűjtésén alapuló minden olyan csoport, amelynek célja, hogy minden tagja az általa előre meghatározott dolog tulajdonjogát a tagok befizetéseiből, előre meghatározott időtartamon belül – véletlenszerű vagy többletfeltételek vállalásától függő kiválasztás útján – a csoport segítségével megszerezze...” [Fgytv. 2. § i) pont]

⁴⁵ A fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőtét ellátó egyesület általi igényérvényesítés nem érinti a fogyasztónak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse. [Fgytv. 38. § (7) bekezdés]

⁴⁶ A fogyasztóvédelmi hatóság vagy a fogyasztói érdekek képviselőtét ellátó egyesület pert indíthat a fogyasztók polgári jogi igényeinek érvényesítése iránt az ellen, akinek az Fgytv. 45/A. § (1)-(3) bekezdésében meghatározott fogyasztóvédelmi rendelkezésekbe ütköző tevékenységét a fogyasztóvédelmi hatóság jogerősen megállapította, ha a jogsértő tevékenység a fogyasztók széles, személyében nem ismert, de a jogsértés körülményei alapján meghatározható körét érinti. [Fgytv. 38. § (1) bekezdés]

⁴⁷ BAKOS Kitti: Igényérvényesítési lehetőségek a konzorciós szerződések esetében. *Jogtudományi Közlöny*, 2011/9. 440–441.

csoportpereknek, hiszen a GVH és az MNB általi igényérvényesítés nem érinti a fogyasztóknak azt a jogát, hogy a jogsértővel szemben a polgári jog szabályai szerint igényét önállóan érvényesítse. Horváth András is kiemeli tanulmányában, hogy a Tpv. és az Fgytv. szerinti indítható közérdekű kereset perfüggőséget és *res iudicata*-t, azaz ítélt dolgot sem eredményez az egyedi (egyéni) felperesekkel szemben.⁴⁸ Mind-ebből kifolyólag akár úgy is fogalmazhatunk – úgy is megközelíthetjük e jogvédelmi mechanizmust –, hogy ez a rendszer egy „opt-out-nál is opt-outabb rendszer”. Valójában miért és hogyan jutottunk el ide a saját gondolati játékunk vonatkozásában? Noha a hazai jogban a fent hivatkozott esetekben a klasszikus értelemben vett közérdekű igényérvényesítésre látunk példát, az a körülmény, hogy az egyén egyedi úton is minden korlátozás nélkül az igényérvényesítés útjára léphet azt jelenti, hogy az egyén az egyedi igényérvényesítéssel nem fogadja el a közérdekű kereset következtében hozott ítéletet és ezzel annak jogerőhatását. Nagy Csongor István a közérdekű keresettel kapcsolatosan tett kijelentése⁴⁹ – azaz hogy a kollektív jogérvényesítés e formájában a tag hozzájárulása a per megindításához nem szükséges, de nem is léphet ki a csoportból – vezethet arra az eredményre (és gondolatra), miszerint ez a rendszer egy „opt-out-nál is opt-outabb rendszer”. Az egyén egyedi igényérvényesítése, mint ráutaló magatartás „kvázi opt-out nyilatkozatnak” is minősülhet.

Miként modellezhetjük le ezt még világosabban? Úgy, hogy ha egy csoportper során a GVH igényérvényesítése alapján marasztaló vagy megállapító ítéletet hoz a bíróság, ettől függetlenül a csoport bármely beazonosítható tagja saját igényérvényesítési joggal is felléphet. Ezen saját, önálló igényérvényesítés eredményeként rá nézve születhet kedvezőbb, vagy akár hátrányosabb ítélet is. Véltetően a csoportper során meghozott ítélet fog rá is kiterjedni az egyedi ügyben (ha csak nem lép fel új bizonyítékkal), azonban ha a csoport egyedi tagja úgy dönt – valószínűleg hátrányosabb ítélet esetén –, hogy ő mégiscsak a csoportper „eredményéhez” szeretné kötni magát, úgy annak sincs semmi akadálya, hiszen az rá is kiterjed, mivel a jogszabály még a kifejezett kilépést sem írja elő a csoporttag számára. Az egyéni igényérvényesítés során hátrány kizárólag abból éri őket, hogy saját eljárásuk során előadásukban több bizonyítékot kell előadniuk. E a jogalkotói megoldás tehát, kijelenthetjük, rendkívül fogyasztóbarát, rendkívül ügyfélbarát, mivel a *res iudicata* nem köti az egyedileg eljáró személyt sőt, úgymond válogathat is az ítéletek között, az igényérvényesítés eredményeként született ítélet „bármelyik fazékból meríthet.” Természetesen ez alatt nem azt értve, hogy vegyesen egyszerre mind a kettőből, hanem vagy az egyikből, vagy a másikkól. Egy ilyen csoportper-modellben, ahol még a kifejezett kilépés sincs előírva, azon személyek köre, akikre az ítélet és annak jogereje kiterjed, igen tág, nehezen behatárolható. Pákozdi Zita is úgy fogalmaz a kilépés jogát biztosító opt-out rendszer vonatkozásában, miszerint ez a rendszer nem azt eredményezi, hogy az eljárás során minden egyes csoporttag személy szerint meghatározható, és pont ebből kifolyólag „a jogerő személyi hatálya sem lesz teljes mértékben behatárolható”.⁵⁰

⁴⁸ HORVÁTH A. i. m. 541.

⁴⁹ Ld. 13. ljt.

⁵⁰ PÁKOZDI Zita: A csoportos perlés és a jogerő alanyi hatálya. In: HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin –

Fontos felhívni a figyelmet ugyanakkor arra is, hogy a csoportperben hozott ítélet tekintetében a jogerő egyik alkotó eleme, a megtámadhatatlanság, maradéktalanul érvényesülni látszik. Ennek oka, hogy amit a csoportper során lefolytatott eljárásban a bíróság már bizonyított, az nem lesz megkérdőjelezhető. Az egyéni igényérvényesítés során az egyén már erre az ítéletre fog hivatkozni. Ez az ítélet pedig az eljáró bíróság előtt, mint hivatalos tudomású tény⁵¹ fog megjelenni, mint jogerősen bizonyított tény, ami így egy „de facto jogerőhatással” fog rendelkezni.⁵² Minden ítéletnek van az adott ügyön túlterjedő hatása. Az ítélet a későbbiekben más perekben hivatkozási alapul szolgálhat, vagy – amennyiben a csoportos perlés szempontjából vizsgáljuk a kérdést – kifejezetten eldönti azon felperesek hasonló ügyeit, akik nem csatlakoztak a perhez. Ebben az esetben a res iudicata – Szalai Ákos megfogalmazása szerint – túlterjeszkedik az eredeti bírósági döntésén. A közgazdaságtan ezt közjóság jellegű hatásnak nevezi.⁵³ A jogerőnek (res iudicatanak) e túlterjeszkedése miatt a csoport azon tagjai, akik a perben nem vettek részt, mindig érdekeltnek lesznek a kivárásban.⁵⁴ Ez a jelenség párhuzamba állítható a kollektív keresetek egyik formájával, a próbaperrel. A próbaper esetében a felperes ugyan saját nevében perel, mégis a per eredményére más perekben is hivatkozni lehet majd.⁵⁵ Azaz egy olyan eljárásról beszélünk, ahol az azonos jogi és ténybeli alapon nyugvó keresetek közül egy kereset precedensjelleggel eljut a jogerős döntésig, és amelyet az alperes az alapperben magára nézve kötelezőnek ismer el az azonos ténybeli és jogi alapon benyújtott keresetek vonatkozásában is.⁵⁶

Elszakadva az eddig említett példáktól és hazai megoldásoktól a következő megvalósítási felvetéseket is hasznos szemügyre venni. Antonio Gidi a csoportperekkel kapcsolatosan egy olyan összefoglaló tervezetet (modellt) készített, amely lehetsé-

SURI Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 232.

⁵¹ A Pp. 163. § (3) bekezdése ugyanis kimondja, hogy a bíróság az általa köztudomásúnak ismert tényeket valóban fogadhatja el. Ugyanez áll azokra a tényekre is, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van. Hivatalos tudomása a bíróságnak többek között az általa korábban lefolytatott peres és nemperes eljárásokból származhat.

⁵² A csoportperekben is lehet helye a köztudomású tények vonatkozásában a hasonló jogi igények érvényesítésének. Ha visszaemlékezünk a parkolási ügyekre, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy a bíróság sok esetben nem engedte bizonyítani azt, hogy a parkolás nem történt meg, mert elfogadta a parkoló társaságok nyilvántartásairól készült kivonatok valóságnak megfelelőségét. Valószínűleg azért, mert vélhetően egyszer egy ügyben már lefolytatta a bizonyítást és utána erre már nem engedett újabb bizonyítási eljárást.

⁵³ SZALAI ÁKOS: Kollektív keresetek joggazdaságtana. *Iustum Aequum Salutare* 2014/1. 168. [a továbbiakban: SZALAI (2014a)]

⁵⁴ SZALAI ÁKOS: Beyond opt-in and opt-out: The law and economics of group litigation. In: Viktória HARSÁGI– C. H. VAN RHEE (szerk.): *Multi-Party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge, Intersentia, 2014. 78.

⁵⁵ SZALAI (2014a) i. m. 165.

⁵⁶ ARANYI Péter: Lesz-e/Legeyen-e határon átnyúló kollektív fogyasztói igényérvényesítési eljárás az Európai Unióban? In: CSEHI Zoltán – RAFFAI Katalin (szerk.): *Állam és magánjog: törekvések és eredmények az Európai Unió joga, a nemzetközi magánjog, polgári jog, és polgári eljárásjog keresztmetszetében*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 362.

ges megoldásokat tartalmaz azon problémákra, amelyek a csoportok jogainak bírósági védelméből fakadnak. A *res iudicata* összefüggésében tett megállapításai szerint a *res iudicata* mind a csoportot, mind a csoporttagokat köti a bírósági eljárás kimenetelétől függetlenül, kivéve, ha a csoport illetve a csoporttagok érdekeinek képviselője nem volt megfelelő, vagy a bizonyítási eljárás hiányos volt. További javaslatként fogalmazza meg, hogy ha a csoportos perlés nem jár sikerrel bizonyítékok hiányában, úgy bármely más lehetséges képviselő újra előterjeszthet egy azonos keresetet egy olyan új bizonyíték előadásával, amely alkalmas a végeredmény, az ítélet megváltoztatására. Gidi a *res iudicata* vonatkozásban végül hozzá teszi, hogy abban az esetben, ha a *res iudicata* hatálya alatt álló csoporttag utóbb önálló keresetet indít, a bíróság ezen egyedi ügyben csak olyan egyéni sajátosságokról és kérdésekről dönthet, amelyről a csoportos ítéletben nem rendelkezett. Gidi – a fent említett – modelljében azt a csoporttagot, aki a csoportper ítéletének kihirdetése előtt egyéni keresetet nyújt be jogai védelme érdekében, kizárják a csoportból és így a csoportperben született ítélet hatálya alól is kikerül.⁵⁷ Nagy Csongor István az opt-out csoportpermodell tekintetében úgy látja, hogy annak egyik kiindulópontja az, hogy „az eljárásból, a jogerőhatást leszámítva, a tagokra nézve csak előny származhat.” Végül úgy fogalmaz, hogy a „csoportper eredményeként születő határozat jogereje ki kell terjedjen a csoporttagokra.”⁵⁸ Pákozdi Zita álláspontja szerint a csoportos perekben a jogerő célja tekintetében véglegesen lezártnak kell tekinteni a jogvitát azon csoporttagok vonatkozásában, akik vagy nem léptek ki a csoportból (opt-out modell esetén), vagy nem léptek be a csoportba (opt-in modell esetén). Ez, irányukban az újabb peres eljárás indítását kizárja.⁵⁹

Amennyiben vizsgálat tárgyává tesszük az opt-out rendszer egyik – az angol jogban megjelenő – változatát, a reprezentatív eljárásokat, akkor nem mást látunk, mint az anyagi jogerő és ezzel együtt a fél fogalmának kiterjesztését. A reprezentatív eljárásokban a reprezentatív félperes nemcsak a saját, hanem mások nevében is indítja a pert, azonban processzuális, eljárásjogi értelemben ő az egyetlen félperes, a csoport általa képviselt tagjai nem tekinthetők feleknek a perben.⁶⁰ A Pp. az anyagi jogerő meghatározásakor felekről beszél. Eljárásjogi értelemben a felek a félperes és az alperes, azaz „aki a keresetével az eljárást megindítja, és akivel szemben az eljárás megindul.” E szerint a meghatározás szerint a fél fogalma független attól, hogy a peres fél az anyagi jogi jogviszonyban valóban félként szerepel-e vagy sem. A jelenleg hatályos Pp. processzuális értelemben használja általában a fél fogalmát.⁶¹ Noha, jól

⁵⁷ ANTONIO GIDI: *The Class Action Code: A Model for Civil Law Countries*. University of Houston Public Law and Legal Theory Series 2006–A–20, 47–48. <http://www.abdpc.org.br/abdpc/artigos/SSRN-id930439.pdf> [letöltés ideje: 2014. december 23.]

⁵⁸ NAGY Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján. *Magyar Jog*, 2014/4. 213.

⁵⁹ PÁKOZDI i. m. 229.

⁶⁰ HARSÁGI (2014a) i. m. 625.

⁶¹ KENGYEL Miklós: A felek és más perbeli személyek. In: NÉMETH–KISS i. m. 248.

lehet, a reprezentatív eljárásban a „képviselt egyének nem teljes értékű felek a perben”, e csoporttagok mégis „élvezik a jogerős határozatból származó előnyöket.”⁶²

Érdeemes megállni továbbá az opt-out modell egy olyan – lehetséges – kialakítása mellett, mely esetében a csoportból való kilépés a felek számára a jogerő beálltát követően is biztosítva van. Ahogy Pákozdi Zita fogalmaz, ebben az esetben „legelőször a jogerőhöz fűződő tisztelet követelménye sérülne”. Amennyiben eltekintünk a csoportos perlés jogintézményétől, akkor azt látjuk a perjogi dogmatikában, hogy egy jogerős ítéletet kötelesek elfogadni a felek, annak „megbolygatására” – perorvoslat, jogorvoslat útján – csak bíróság jogosult. Egy ehhez hasonló szabályozás kialakítása során másodsorban „a jogerő abszolút, áttörhetetlen jellegének sérelme is” bekövetkezhet, amelyre alapvetően csak kivételes, törvényben meghatározott esetekben kerülhet csak sor.⁶³

A csoportos perlés jogintézményének sikere szempontjából Udvary Sándor szerint a jogerő helyes megoldása alapvető kérdés. Az opt-out modell esetében az ítélet a pontosan meghatározott csoport pontosan meghatározott – beazonosított – jogviszonyára terjed ki. Az egyezség terjedelme azonban akár szélesebb is lehet a keresetben érvényesített követelésnél. Udvary e helyen hangsúlyozza, hogy szűkebb nem lehet, mivel ebben az esetben a „fennmaradó kérdésekre” ítéletet kellene hozni.⁶⁴

Miczán kérdésként veti fel munkájában, hogy a képviselő keresete alapján lefolytatott perben a jogerő az anyagi jogi igények milyen körére, mekkora terjedelmére terjedjen ki az ítélet alapján azonosítható csoporttagok irányában. Három esetkört határol el e tekintetben. Az első megoldási javaslat szerint a jogerő az anyagi jogi igények teljes körére terjedjen ki korlátozás nélkül, és ezáltal a csoport tagjai később a jogsértővel szemben egyénileg a jogsértés miatt már ne léphessenek fel, még akkor sem, ha a csoport képviselője nem érvényesítette valamennyi alanyi jogi igényüket. A második megoldási javaslat szerint a jogerőnek csak a csoport képviselője által érvényesített anyagi jogi igényre kellene kiterjednie, míg harmadik esetben csak a képviselő által érvényesített anyagi jogi igényre terjedjen ki, „és osztható szolgáltatás esetén csak a képviselő által érvényesített részre, hogy a csoporttag jogosult ugyanazon jogsértés alapján ugyanazon anyagi jogi igényt érvényesíthesse a meg nem ítélt követelésrészre.”⁶⁵

A perorvoslatokkal kapcsolatosan kérdésként vethető fel, hogy az alaki jogerő beálltát követően rendkívüli perorvoslattal kizárólag a csoport képviselője élhet, vagy arra bármely csoporttag jogosult lenne egyedileg. Mi történne abban az esetben, ha saját perorvoslattal több önálló csoporttag is fellépne? Akkor adott esetben újra egy csoportban egyesülnének automatikusan, vagy a később indított perorvoslatok felfüggesztése mellett csak a korábban megindítottat bírálnák el először? Azaz össze-

⁶² HARSÁGI (2014a) i. m. 625–626.

⁶³ PÁKOZDI i. m. 233.

⁶⁴ UDVARY Sándor: A perbeli fő- és mellékszemélyek státusának egyes kérdései – de lege ferenda. In: NÉMETH János – VARGA István (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 170–171.

⁶⁵ MICZÁN i. m. 536.

foglalóan az a kérdés tehető fel, hogy a jogorvoslatot ki kezdeményezheti és milyen feltételek mellett.⁶⁶

Udvary elképzelése szerint opt-out keresetindítás esetén a jogorvoslat kezdeményezésének joga a reprezentatív felet illetné meg, mivel a csoport többi tagjának eljárási jogait e személy gyakorolná egy ilyen modellben.⁶⁷ E szabályozási irány párhuzamba állítható a Pp. meghatalmazás terjedelmére vonatkozó szabályaival,⁶⁸ ugyanis a per vitelére szóló meghatalmazás a fellebbezés előterjesztésére és a másodfokú eljárásban való képviselőre is jogosít, valamint a rendkívüli perorvoslatokra és a végrehajtásra is.⁶⁹

A csoportos perléssel összefüggésben érdekes kérdéseket vet fel az ún. valódi alkotmányjogi panasz⁷⁰ jogintézménye. Az ún. valódi alkotmányjogi panasz egyik eszenciális feltétele az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 27. § b) pontja alapján, hogy az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette. A „jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette” fordulattal párhuzamba állítható, érdekes felvetéseket fogalmaz meg Udvary Sándor az amerikai csoportperekkel kapcsolatosan. Udvary munkájában kiemeli, hogy az amerikai legfelső bíróság a „gazdasági hatékonyság és a felek kényelmének érdekében” úgy döntött, hogy a csoportból hiányzó feleknek, ahhoz hogy a csoportbeli tagságra jogosultak legyenek, nem szükséges az adott adminisztratív jogorvoslatokat kimeríteni. Azt is lehet feltételezni ebben az esetben, hogy helyettük a csoport képviselője teljesíti a feltételeket, azaz jelen esetben a jogorvoslatok kimerítését. Ezáltal egy olyan fikció áll be, mintha a csoport minden tagja kimerítette volna a jogorvoslatokat.⁷¹ E problematika az alkotmányjogi panasz esetében is felmerülhet. Milyen megoldási módok jöhetnek szóba a jogalkotó számára? Egyrésztől egy olyan megoldás, mely a csoporttagok jogorvoslati „cselekményeit” külön kezelné. Ebben az esetben vélhetőleg, ha valamilyik csoporttag már kimerítette a jogorvoslati lehetőségeket, akkor a többi csoporttag egyből fordulhat az Alkotmánybírósághoz alkotmányjogi panasszal. Ezzel kapcsolatosan kérdésként vethető fel az is, hogy az alkotmányjogi panasz folytán született határozat kizárólag az alkotmányjogi panasz kezdeményezőjére, vagy az egész cso-

⁶⁶ HARSÁGI Viktória: A kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásának jövőjéről. In: NÉMETH–VARGA i. m. 186. [a továbbiakban: HARSÁGI (2014b)]

⁶⁷ UDVARY (2014) i. m. 171.

⁶⁸ A Pp. 70. § (2) bekezdése szerint a per vitelére szóló meghatalmazás kiterjed a perrel kapcsolatos minden nyilatkozatra és cselekményre, ideértve a Pp. 147. § alá eső viszontkereset indítását, továbbá a biztosítási intézkedéseket és a végrehajtási eljárást, valamint annak során indított kereseteket, végül az említett eljárások bármelyikében a peres pénznek vagy dolognak és az eljárási költségeknek az átvételét is.

⁶⁹ HORVÁTH Jenő: A képviselő. In: NÉMETH J–KISS i. m. 323.

⁷⁰ Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 27. §-a alapján alaptörvény-ellenes bírói döntéssel szemben az egyedi ügyben érintett személy vagy szervezet alkotmányjogi panasszal fordulhat az Alkotmánybírósághoz, ha az ügy érdemében hozott döntés vagy a bírósági eljárást befejező egyéb döntés az indítványozó Alaptörvényben biztosított jogát sérti, és az indítványozó a jogorvoslati lehetőségeit már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.

⁷¹ UDVARY Sándor: Az amerikai class action elméleti háttere és jogszabályi konstrukciója. In: VARGA István (szerk.): *Codificatio Processualis Civilis*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 454.

portra kiterjed-e. A másik eset, ha kizárólag a csoport képviselője jogosult kimeríteni a jogorvoslati lehetőségeket és csak ő jogosult megindítani az alkotmányjogi panaszt. Amennyiben az első megoldást fogadnánk el (fogadná el a jogalkotó) – azaz, hogy bármelyik csoporttag megkezdheti önállóan a jogorvoslati eljárásokat és a többi csoporttagnak az alkotmányjogi panasz indítványozása előtt nem kellene ezeket kimerítenie –, úgy a valódi alkotmányjogi panasz sajátos hazai szabályozása tekintetében érdekes helyzet is előállhatna. Az Abtv. 27. § b) pontja „jogorvoslati lehetőségeit” többes számban használja, azaz amennyiben szigorúan a nyelvtani értelmezést vennénk alapul, úgy ebbe a felülvizsgálati eljárás is beletartozna. Ennek ellenére a valódi alkotmányjogi panasz az Alkotmánybíróság ügyrendjéről szóló 1001/2013. (II. 27.) AB Tü. határozat (a továbbiakban: Ügyrend) rendelkezései szerint már a rendes perorvoslatot követően is működésbe léphet.⁷² Joggal vethető fel e helyen a kérdés, mi történik akkor, ha valamely csoporttag a fellebbezését követően felülvizsgálat iránti kérelmet is benyújt, míg ez idő alatt egy másik csoporttag alkotmányjogi panaszt indítványoz? Mely eljárás fog kiterjedni a csoport többi tagjára vonatkozóan? Az ún. párhuzamos eljárás lehetősége a jelenlegi szabályozás⁷³ mellett is felveti számos jogalkalmazásbeli problémát, tekintettel arra, hogy az alkotmányjogi panasz folytán indult eljárás szüneteltetése bírói mérlegelésre van bízva, azaz semmi sem zárja ki a felülvizsgálati eljárás és a valódi alkotmányjogi panasz folytán indult eljárás párhuzamosságát.⁷⁴

Tovább lépve a végrehajtási eljárásra fontos szempont lehet az is, hogy a képviselő bírósági végrehajtási eljárásban is felléphet-e vagy sem. Amennyiben a végrehajthatóságot – mint a jogerőhatás egyik elemét – vesszük szemügyre – a hatályos szabályozás keretein belül –, akkor azt látjuk, hogy a kollektív igényérvényesítéshez képest a Tptv. a 92. § (7) bekezdésében a végrehajtás terén visszatér az egyéni igényérvényesítéshez.⁷⁵ Önkéntes teljesítés hiányában a jogosult fogyasztó kérheti az ítélet bírósági végrehajtását. A fogyasztó jogosultságát a bíróság az ítéletben meghatározott feltételek alapján a végrehajtási lap kiállítására irányuló eljárásában vizsgálja [Tptv. 92. § (7) bekezdés]. A kollektív igényérvényesítés jövőbeli szabályozásának kialakításával összefüggésben is feltehető az a kérdés, hogy az „egyéni vagy a csoportos végrehajtás tűnik célravezetőnek”.⁷⁶ A Ptk. 6:105. §-a szerinti közérdekű kereset

⁷² Az Ügyrend 32. § (1) bekezdése alapján ugyanis az Abtv. 26. § (1) bekezdés b) pontjában, 27. § b) pontjában és 56. § (2) bekezdésében foglalt jogorvoslati lehetőség kimerítésének kötelezettsége nem vonatkozik a felülvizsgálatra, mint rendkívüli jogorvoslatra.

⁷³ Az Ügyrend 46. § (2) bekezdés b) pontja szerint amennyiben a befogadott alkotmányjogi panasszal egyidejűleg a Kúria előtt felülvizsgálati eljárás is folyamatban van, az Alkotmánybíróság az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz esetében szünetelteti, ha az előadó bíró mérlegelése alapján a felülvizsgálati eljárásban várható döntés az Alkotmánybíróság érdemi döntését befolyásolhatja.

⁷⁴ GYIMESI Tamás Ferenc: Az alkotmányjogi panasz, mint rendkívüli jogorvoslat és az igazságszolgáltatásba vetett bizalom. In: HARSÁGI Viktória – RAFFAI Katalin – SURI Noémi (szerk.): *Új jogalkotási perspektívák és tendenciák Magyarországon és az Európai Unióban*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 192–193.

⁷⁵ NAGY (2011) i. m. 171.

⁷⁶ HARSÁGI (2014b) i. m. 186.

szempontjából pedig kijelenthető, hogy a közérdekű perben hozott ítélet a fogyasztó számára nem teremt végrehajtásra alkalmas jogcímet.⁷⁷ A végrehajtással kapcsolatos szabályozási – jogalkotási – problémák leginkább az opt-out féle rendszer bevezetése esetén merülnének fel. Udvary álláspontja szerint ebben az esetben egy olyan szabályozás kialakítása lenne a legcélravezetőbb, mely esetében a végrehajtást a reprezentatív felperes kérné és az adós e reprezentatív felperes javára is teljesítene. Ezt követően a reprezentatív felperes a végrehajtási törvényben kialakított speciális szabályok szerint – a bíró aktív ellenőrzése mellett – számolna el a csoport többi tagjával.⁷⁸

A jogerő – és így a csoportos perlés – vizsgálata során megkerülhetetlen a jogerő és jogbiztonság egymáshoz való viszonyának kérdése. A jogerő alapját és célját a tudományos közfelfogás több momentumban látja. Az egyik a jogbiztonság kérdése, amely megköveteli, hogy az egyszer már végérvényesen eldöntött kérdést többé ne lehessen megbolygatni. Másik igen fontos szempont az eljárás ökonómiája, mely szintén amellett szól, hogy ugyanazzal az ügygel a hatóság (bíróság) több ízben ne foglalkozzon.⁷⁹ Kecskés László és Wallacher Lajos álláspontja szerint a jogbiztonságnak is kedvez az igények csoportos érvényesítése. Ez annál hatékonyabb, minél kevesebb perben döntik el a hasonló igényeket. Így a jogbiztonság szempontjából a legoptimálisabb eset az, amennyiben az összes hasonló igény véglegesen eldöntésre kerül egyetlen eljárásban – kivétel nélkül –, „mivel ilyenkor az ellentmondó ítéletek lehetősége nulla.”⁸⁰ A jogbiztonság tekintetében megemlítendő e helyen Harsági Viktória álláspontja, aki munkájában kiemeli: a kollektív igényérvényesítési formák egyik legfontosabb jelentősége és haszna, „hogy elkerülhetővé teszik az ügyek többszöröződését, illetőleg ugyanazokban a kérdésekben az ellentmondó döntéseket.”⁸¹ A közérdek tekintetében a jogi megbékélés és a jogbiztonság eredendően egy sajátos mértéket jelent a polgári perben. Ha előtérbe állítjuk a polgári per e társadalmi (szociális) alkotóelemeit, akkor megmutatkozik, hogy a polgári per célja és a jogerő célja a jelentős kérdésekben egybevág a csoportos per lényegével. Mindegyik előtt az a főlerendelt cél lebeg, hogy a köz érdekében a jogi megbékélést és a jogbiztonságot a perökonómiai út érvényesítésével elősegítse.⁸²

6. Kitérő egy mellékvágányhoz

2010. február 22. napján az Országgyűlés elfogadta a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló T/11332. számú törvényjavaslatot (a továbbiakban: törvényjavaslat), azonban azt a köztársasági elnök megfontolásra visz-

⁷⁷ KECSKÉS–WALLACHER i. m. 286.

⁷⁸ UDVARY (2014) i. m. 171.

⁷⁹ TOMCSÁNYI i. m. 7–8.

⁸⁰ KECSKÉS–WALLACHER i. m. 280.

⁸¹ HARSÁGI (2014b) i. m. 172.

⁸² ELISABETH RIEDER: *Die objektiven Grenzen der Rechtskraft im Gruppenverfahren*. Wien, Facultas Verlags- und Buchhandels AG, 2011. 22.

szakúldte az Országgyűlés számára.⁸³ Bár a Pp.-t azóta már többször módosították, a csoportos perléssel kapcsolatos új szabályok bevezetése a hatályos eljárási törvénybe nem került előtérbe, így az Országgyűlés levette napirendjéről a törvényjavaslatnak megfelelő jogszabály-módosítási törekvéseit.⁸⁴ Udvary Sándor a sikertelen jogalkotást úgy értékeli, hogy „nem az intézmény, hanem csak az aktuális szabályozási terv hibája volt a magyar próbálkozás bukása”.⁸⁵ A törvényjavaslat egyszerre kívánta bevezetni az opt-out, az opt-in és egy új képviseleti kereset lehetőségét, amelyek azonban az eltérő jellegükből eredően „szétfeszítették” az egyébként sem túl részletes szabályozást.⁸⁶ A törvényjavaslatban szereplő megoldás egy igen nagy érdekessége lett volna, hogy opt-out nyilatkozatra a jogerős ítélet meghozatalát követően is sor kerülhetett volna.⁸⁷

A res iudicata szempontjából érdekes rendelkezéseket tartalmazott a törvényjavaslat 348/O. § (3) és (4) bekezdése. A törvényjavaslat 348/O. § (4) bekezdése ugyanis kimondta volna, hogy a csoportos keresetindításnak helyt adó jogerős ítélet nyilvánosságra hozatalát követő két éven belül a jogvitában érdekelt csoport olyan tagja, aki a perben félként nem szerepelt, kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy a jogerős ítélet joghatálya rá is kiterjed (opt-in nyilatkozat). Ezáltal a csoportos keresetnek helyt adó ítélet jogereje azt is kizárja, hogy az ítéletben elbírált jogot a jogvitában érdekelt csoport tagja bíróság előtt érvényesítse. Kivételt képeztek volna ez alól a jogvitában érdekelt csoport olyan tagjai, akik a perben félként nem szerepeltek, és a csoportos keresetindításnak helyt adó jogerős ítélet nyilvánosságra hozatalát követő egy éven belül bejelentik a bíróságnak, hogy nem kívánják, hogy a jogerős ítélet joghatálya rájuk is kiterjedjen [törvényjavaslat 348/O. § (3) bekezdés]. A bírósági út igénybevételének lehetősége tehát kizárólag e személyek (csoporttagok) vonatkozásában állt volna fenn. Ezáltal azok, akik kivonták magukat az ítélet hatálya – a res iudicata – alól, további pereket kezdeményezhettek volna az alperes ellen, akár egyénileg, akár csoportosan.⁸⁸ A köztársasági elnök is hangsúlyozza levelében – az egyezség vonatkozásában –, hogy a törvényjavaslat opt-out szabályai miatt „az alperes nem számíthat arra, hogy egy egyezséggel és az abban megállapított igények kielégítésével megszabadul az ügytől, hiszen a csoport más tagjai, akik nem álltak per-

⁸³ HORVÁTH A. i. m. 541.

⁸⁴ RIBAI Csilla: Az alanytöbbség problémája a polgári perben. *Fogyasztóvédelmi Szemle*, http://www.fvszemle.hu/aktualis_szam/2012_majus/paragrafus/alanytobbseg/ [letöltés ideje: 2014. december 16.]

⁸⁵ UDVARY Sándor: Class action – Az ördögtől való? In: BARTA Judit – WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében. A Magánjogot Oktató Fiatal Jogászok és a Polgári Jogot Oktatók Országos Találkozásán 2010. június 3–4-én elhangzott előadások alapján készült tanulmányok gyűjteménye*. Miskolc, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, 2011. 263.

⁸⁶ HORVÁTH A. i. m. 542.

⁸⁷ KECSKÉS–WALLACHER i. m. 292.

⁸⁸ BERTA Alíz: A csoportos keresetindítás intézményesülése a magyar jogrendben. In: ÁDÁM Antal (szerk.): *PhD tanulmányok*. (9.) Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, 2010. 128.

ben és nem fogadják el az egyezség eredményét, újabb pert vagy pereket indítsanak az alperes ellen, akár külön-külön, akár csoportosan.”⁸⁹ A törvényjavaslat 348/O. § (5) bekezdése kiemeli továbbá, hogy a csoportos keresetnek helyt adó ítélet jogereje a Pp. 229. § rendelkezéseiben írtakon kívül azt is kizárja, hogy a jogvitában érdekelt csoport tagja – opt-out nyilatkozat esetét kivéve – az ítéletben elbírált jogot bíróság előtt érvényesítse. A törvényjavaslathoz fűzött indokolás e szabályt a jogbiztonság szempontjából tartja jelentős garanciának.⁹⁰

7. Összegzés

Jelen tanulmány – a terjedelmi korlátok miatt – csak érintőlegesen, gondolatébresztő jelleggel vizsgálta a jogerő egyes elemeit a csoportperek tekintetében. Mindent egybe vetve a jogpolitikai kérdések száma majdhogynem végtelen. Az ez irányú jogirodalom azonban ébredezni látszik, és talán egy átfogó vizsgálat – konkrétan az új Polgári Perrendtartás kodifikációja – során megkezdhető lenne olyan eljárási szabályok kidolgozása, amelyek a közérdekű igényérvényesítés és a csoportos perlés szabályozási körében egy egységes letisztult rendszert hoznának létre. A szabályozás kialakítása során nem lehet elmenni az egyes európai és tengeren túli megoldások és azok elemzése mellett. Napjainkra számos olyan európai országban is napirendre – és megvalósításra – került a csoportos keresetindítás jogintézménye, ahol az korábban komoly ellenállásba ütközött.⁹¹ A jövőben a jogalkotó által választott bármelyik szabályozási modell – legyen az akár tiszta, vagy egy vegyített rendszer – lényege és feladata nem más lesz, mint a jogerő hatásainak kiterjesztése. Mindazonáltal – bár e tanulmánynak nem tisztje az e kérdésekben való döntés – álláspontom szerint, figyelemmel a hazai jogszabályi és jogszociológiai körülményekre, a jogerő–jogrend–jogbiztonság triász szempontjából egy opt-in rendszer bevezetése lenne támogatandó a folyamatban lévő kodifikációs munkálatok során.

⁸⁹ A köztársasági elnök megfontolásra visszaküldő levele az Országgyűlés részére (11332/15. számú iromány).

⁹⁰ A T/11332. számú iromány indokolása.

⁹¹ SÁRINÉ SIMKÓ i. m. 309.

